

ผลสำเร็จของโครงการฟามิตร: สรุปลงจากการประเมินโครงการครั้งสุดท้าย

สถานการณ์เกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติ

มีแรงงานข้ามชาติมากกว่า 2 ล้านคนในประเทศไทย ประมาณร้อยละ 80 มาจากประเทศพม่า ส่วนที่เหลือมาจากประเทศอื่นได้แก่กัมพูชา และ ส.ป.ป.ลาว ในปี 2547 ได้มีการเปิดให้มีการขึ้นทะเบียนแรงงานข้ามชาติ โดยมีแรงงานข้ามชาติและผู้ติดตามจำนวน 1,284,920 คน มาขึ้นทะเบียน มีการออกเลขประจำตัวให้ ในจำนวนนี้เป็นแรงงานข้ามชาติ 849,552 คน

ในปี 2551 จำนวนแรงงานข้ามชาติที่มีใบอนุญาตทำงานลดลงกว่าครึ่งล้านคน มีแรงงานข้ามชาติจากประเทศ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และประเทศกัมพูชาราว 87,400 คน เข้ามาขึ้นทะเบียนแรงงานภายใต้บันทึกความเข้าใจระหว่างประเทศ แต่ในจำนวนนี้มีเพียง 15,000 คนที่ได้เดินทางเข้ามาประเทศไทยโดยภายใต้ระบบนี้ ส่วนผู้ใช้แรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่ายังคงพึ่งระบบการขึ้นทะเบียนแรงงานประจำปีอยู่ เนื่องจากเกรงว่าการขึ้นทะเบียนกับรัฐบาลของตนกลายเป็นการกีดขวางระบบการขึ้นทะเบียนตามบันทึกความเข้าใจระหว่างประเทศ ในลักษณะเดียวกัน

โครงการฟามิตร (PHAMIT)

โครงการฟามิตร (โครงการส่งเสริมการป้องกันเอดส์ในแรงงานข้ามชาติประเทศไทย) ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนโลกเพื่อต่อสู้โรคเอดส์ วัณโรคและมาลาเรีย เป็นโครงการที่มีเป้าหมายในการลดจำนวนผู้ติดเชื้อเอชไอวีรายใหม่ทั้งในระดับประเทศและในระดับภูมิภาค โดยมีการใช้มาตรการต่างๆ ในการป้องกันการติดเชื้อเอชไอวีสำหรับแรงงานข้ามชาติ และโดยการสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบสาธารณสุข

โครงการฟามิตรประกอบด้วยองค์การพัฒนาเอกชน 8 องค์กรเป็นองค์กรภาคีปฏิบัติงานร่วมซึ่งได้แก่ มูลนิธิรักษ์ไทย ซึ่งเป็นผู้รับทุนหลักจากกองทุนโลกฯ มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย มูลนิธิศูนย์คุ้มครองสิทธิด้านเอดส์ (เดิมคือศูนย์คุ้มครองสิทธิด้านเอดส์) มูลนิธิเพื่อสุขภาพและการเรียนรู้ของแรงงานกลุ่มชาติพันธุ์ ศูนย์อภิบาลผู้เดินทางทะเล จังหวัดสงขลา มูลนิธิส่งเสริมโอกาสผู้หญิง จังหวัดเชียงใหม่ มูลนิธิพัฒนารักษ์ และองค์การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาสาธารณสุข ซึ่งแต่ละองค์กรได้ทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการป้องกันโรคเอดส์ในแรงงานข้ามชาติอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลาหนึ่งในพื้นที่การทำงานจังหวัดต่างๆ การทำงานร่วมกันทำให้องค์กรเหล่านี้สามารถขยายกิจกรรมของตนได้อย่างรวดเร็ว โดยบางองค์กรสามารถขยายกิจกรรมไปสู่จังหวัดใกล้เคียง นอกจากนี้กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข ก็ได้ร่วมเป็นภาคีปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนาบริการสาธารณสุขที่ "เป็นมิตรกับแรงงานข้ามชาติ"

ในช่วงระยะที่หนึ่งของการดำเนินงานโครงการ (ปี พ.ศ. 2546 - 2551) กลุ่มองค์กรภาคีปฏิบัติงานร่วมโครงการฟามิตรได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในจังหวัดแนวชายฝั่งทะเลจำนวน 19 จังหวัด และอีกสามจังหวัดแนวชายแดนไทย-พม่า กิจกรรมต่างๆ ส่วนใหญ่มุ่งเน้นที่แรงงานข้ามชาติและครอบครัวที่มาจากประเทศพม่าและกัมพูชา ในพื้นที่จังหวัดแนวชายฝั่งทะเล แรงงานข้ามชาติที่เข้าร่วมกิจกรรมโครงการจะทำงานในด้านการประมงและอุตสาหกรรมแปรรูปอาหารทะเลเป็นหลัก ในพื้นที่จังหวัดที่ไม่ติดชายฝั่งทะเล กลุ่มแรงงานข้ามชาติที่เข้าร่วมกิจกรรมโครงการ จะทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมประเภทอื่นๆ รวมทั้งงานก่อสร้าง และงานการเกษตร นอกจากนี้ในทุกพื้นที่โครงการจะมีการทำกิจกรรมกับกลุ่มพนักงานบริการ และผู้ทำงานในกิจการบันเทิง ซึ่งกลุ่มนี้มีทั้งที่เป็นแรงงานข้ามชาติและเป็นคนไทย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับที่ตั้งของจังหวัดนั้น

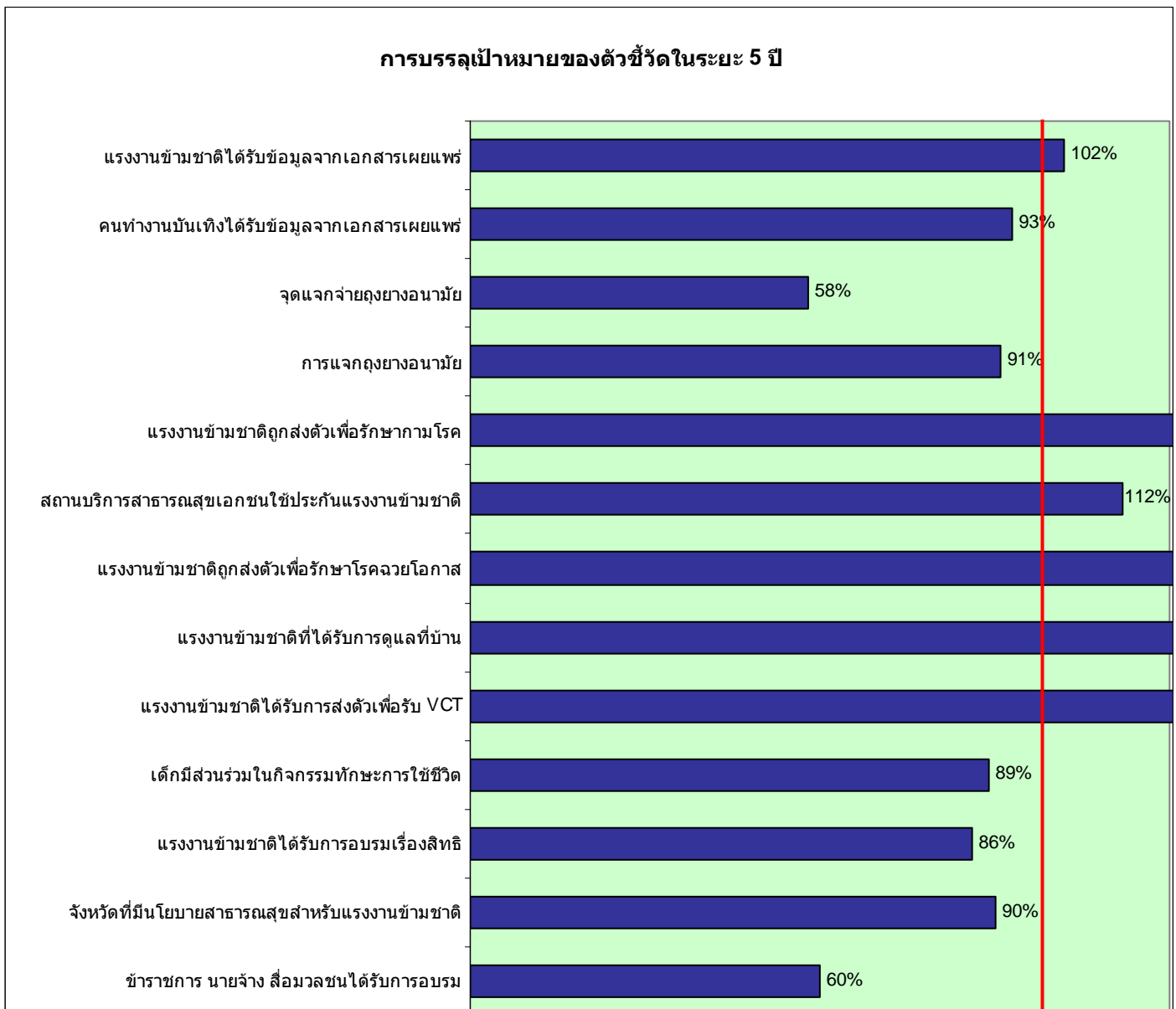
วัตถุประสงค์ของโครงการฟามิตร:

1. ให้แรงงานข้ามชาติและกลุ่มประชากรที่เกี่ยวข้องใช้ถุงยางอนามัยทุกครั้งขณะมีเพศสัมพันธ์และดูแลสุขภาพด้านอนามัยเจริญพันธุ์
2. เกิดระบบสาธารณสุขที่เป็นมิตรกับแรงงานข้ามชาติในการมารับบริการป้องกันและรักษาโรคซึ่งเหมาะสมกับแรงงานข้ามชาติ
3. มีสภาพแวดล้อมทางด้านจิตสังคมที่เกื้อหนุนแรงงานข้ามชาติและผู้ติดตาม
4. สร้างปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อสุขภาพอนามัยของแรงงานข้ามชาติ และการรักษาโรค ทั้งในระดับชาติและในระดับระหว่างประเทศ

กิจกรรม และผลการดำเนินงานระหว่าง ปี พ.ศ. 2546 – 2551

องค์กรภาคีปฏิบัติงานร่วมในโครงการฟามิตรได้จัดทำกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อลดความเปราะบางของกลุ่มแรงงานข้ามชาติต่อการติดเชื้อเอชไอวี และเพื่อเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงบริการสาธารณสุข ตารางด้านล่าง แสดงถึงผลการดำเนินงานบางด้านของโครงการในช่วงเวลา 5 ปี

การบรรลุเป้าหมายของตัวชี้วัดในระยะ 5 ปี

การทำกิจกรรมในชุมชนและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

เพื่อสนับสนุนวัตถุประสงค์หลัก องค์กรภาคีปฏิบัติงานร่วมในโครงการฟามิตรได้ใช้ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเครือข่ายชุมชนเพื่อให้ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมโยงการให้ข้อมูลและการให้บริการต่างๆ

เครือข่ายต่างๆ ของอาสาสมัครแรงงานข้ามชาติได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ภาคสนามคนไทยและแรงงานข้ามชาติ เพื่อออกไปทำกิจกรรมกับแรงงานข้ามชาติในสถานที่ทำงานของแรงงาน มีการไปเยี่ยมตามที่พักและศูนย์สันตนาการต่างๆ รวมทั้งยังช่วยแจกจ่ายแผ่นพับต่างๆ เพื่อส่งเสริมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และสื่อให้ความรู้ที่จัดทำขึ้นโดยองค์กรภาคีปฏิบัติงานร่วมในโครงการฟามิตร ที่มีหัวข้อหลากหลายและจัดทำเป็นภาษาของแรงงานข้ามชาติ นอกจากนี้ยังมีการผลิตสิ่งพิมพ์และสื่อวีดิทัศน์ เช่น ภาพยนตร์ และคาราโอเกะ จากการทำงานผ่านเครือข่ายเหล่านี้ โครงการฟามิตรได้เข้าถึงแรงงานข้ามชาติมากกว่า 442,000 คน และแรงงานในกิจการบันเทิงมากกว่า 20,800 คน ข้อมูลความรู้ที่ให้แก่แรงงานข้ามชาติจะเกี่ยวกับเอชไอวี เอดส์และอนามัยเจริญพันธุ์

การแจกจ่ายอนามัยถือว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่ง โดยมีการแจกจ่ายอนามัยกว่า 6,878,500 ชิ้น ผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ ตลอดช่วงเวลาการดำเนินโครงการ 5 ปี โดยมีที่จุดกระจายอนามัยกว่า 1,920 จุด

ศูนย์ฝึกอบรมเป็นอีกยุทธศาสตร์หนึ่งที่สำคัญของโครงการฟามิตร โดยศูนย์ดังกล่าวเป็นสถานที่ที่แรงงานข้ามชาติสามารถพบปะกันอย่างสะดวก และสามารถเข้าถึงข้อมูลและบริการต่างๆ ศูนย์ฝึกอบรมถือเป็นสถานที่ “ปลอดภัย” สำหรับแรงงานข้ามชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับชาวประมง ซึ่งใช้เป็นที่พบปะและเข้าใช้ประโยชน์ในเวลาว่าง ที่ศูนย์จะมีเอกสารข้อมูลและบริการอุปถัมภ์สันตนาการต่างๆ เป็นภาษาของแรงงานข้ามชาติ และมีการจัดกิจกรรมด้านการป้องกันการติดเชื้อเอชไอวีและสุขภาพอนามัยพื้นฐานแก่แรงงาน เมื่อโครงการดำเนินงานครบ 5 ปี ได้เกิดศูนย์ฝึกอบรมจำนวนกว่า 38 แห่ง โดยดำเนินการอยู่ใน 20 จังหวัดทั่วประเทศไทย

การเพิ่มการเข้าถึงบริการสาธารณสุข

มีการส่งตัวผู้ป่วยไปรับบริการสาธารณสุข โดยผ่านเครือข่ายของอาสาสมัครในชุมชน และผ่านศูนย์ฝึกอบรม การเอาชนะอุปสรรคต่างๆ ทั้งเรื่องการเดินทาง ภาษา และกลไกในการส่งต่อได้ช่วยแรงงานข้ามชาติและคนทำงานในสถานบันเทิงจำนวนมากกว่า 7,400 คน ให้เข้ารับการรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ในบางพื้นที่มีการจัดคลินิกเคลื่อนที่ให้บริการตามชุมชนหรือมีการจัดตั้งศูนย์แรงงานข้ามชาติขึ้นเพื่อให้บริการด้านสาธารณสุขมูลฐานและบริการป้องกันด้านสุขภาพอนามัยให้กับแรงงานข้ามชาติและครอบครัว

การเพิ่มการเข้าถึงบริการทางด้านสาธารณสุข หมายรวมถึงการเพิ่มคุณภาพในการบริการ ซึ่งโครงการฟามิตรมีภาคีปฏิบัติงานร่วมอื่นๆ คือ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข และองค์การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาสาธารณสุข โดยได้ร่วมทำงานกับโรงพยาบาลหลายแห่ง ในการเสริมสร้างบริการที่ “เป็นมิตรกับแรงงานข้ามชาติ” ส่วนสำคัญของยุทธศาสตร์นี้คือการพัฒนา “พนักงานสาธารณสุขต่างดาว” ที่จะช่วยทำงานแปลภาษาระหว่างแรงงานข้ามชาติกับบุคลากรสาธารณสุขชาวไทย และช่วยทำให้หน่วยบริการสาธารณสุขมีบรรยากาศที่เป็นมิตรสำหรับแรงงานข้ามชาติ ที่ผ่านมาโครงการฟามิตรได้มีการจัดทำหลักเกณฑ์ในการรับบุคลากรที่เป็น “พนักงานสาธารณสุขต่างดาว” ที่ชัดเจนขึ้นและมีการจัดทำคู่มือการฝึกอบรม ซึ่งองค์กรภาคีปฏิบัติงานในโครงการฟามิตรได้พัฒนาและเริ่มใช้คู่มือฝึกอบรมสำหรับพนักงานสาธารณสุขต่างดาวในเรื่องเกี่ยวกับการให้การปรึกษาแก่ผู้ตรวจเลือดหาการติดเชื้อเอชไอวีโดยสมัครใจและการรักษาความลับ ซึ่งสามารถทำให้แรงงานข้ามชาติได้เข้าสู่บริการการรับค่าปรึกษาและตรวจเลือดโดยสมัครใจได้กว่า 2,760 คน

เมื่อมีแรงงานข้ามชาติได้รับเชื้อเอชไอวีจำนวนมากเข้ามาขอรับความช่วยเหลือจากโครงการฟ้ามิตร องค์กรภาคีปฏิบัติงานร่วมจึงได้ขยายกรอบการให้บริการ โดยในช่วงเวลาสองปีที่ผ่านมา พนักงานสาธารณสุขต่างด้าวได้ร่วมกับอาสาสมัครและเจ้าหน้าที่ภาคสนามออกไปให้บริการดูแลและเยี่ยมบ้านแรงงานข้ามชาติที่ติดเชื้อเอชไอวีจำนวน 1,940 คน และมีแรงงานข้ามชาติที่ติดเชื้อเอชไอวีจำนวนกว่า 1,750 คน ที่ได้รับการรักษาโรคฉวยโอกาสต่างๆ

นอกจากนี้องค์กรภาคีปฏิบัติงานร่วมในโครงการฟ้ามิตรได้ทำงานร่วมกับกรมสนับสนุนบริการสุขภาพและสำนักงานสาธารณสุขระดับจังหวัดเพื่อส่งเสริมให้มีการเปลี่ยนแปลงที่เป็นระบบมากยิ่งขึ้น มีการใช้แนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบสาธารณสุข โดยมีการกำหนดจังหวัดนำร่อง จำนวน 10 จังหวัดเพื่อดำเนินการตามแนวทางระบบ "บริการที่เป็นมิตรต่อแรงงานข้ามชาติ"

ชุมชนและสิทธิของแรงงานข้ามชาติ

กลุ่มองค์กรภาคีปฏิบัติงานร่วมในโครงการฟ้ามิตรได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อช่วยเหลือชุมชนผู้ใช้แรงงานในประเด็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ อย่างกว้างขวาง แม้ว่าตามกฎหมายแล้วเด็กทุกคนในประเทศไทยจะมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษา แต่ทว่ายังมีอุปสรรคในทางปฏิบัติหลายประการที่กีดกันไม่ให้บุตรของแรงงานข้ามชาติได้เข้าเรียนในโรงเรียนไทย ทำให้เด็กที่ไม่ได้รับการศึกษาต้องจบลงด้วยการช่วยพ่อแม่ทำงานใช้แรงงาน ทางองค์กรภาคีปฏิบัติงานร่วมของโครงการฟ้ามิตรได้จัดการฝึกอบรมทักษะการใช้ชีวิตและจัดการศึกษาพื้นฐานให้แก่ลูกแรงงานข้ามชาติ เช่นการสอนภาษาไทย และการสอนภาษาแม่ ให้กับลูกแรงงานข้ามชาติจำนวนมากกว่า 27,460 คน มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้สำหรับเด็กจำนวน 20 แห่ง โดยบางแห่งใช้สถานที่ร่วมกับศูนย์ครอบครัว

งานด้านการสร้างความเข้าใจและส่งเสริมสิทธิของแรงงานข้ามชาติ มุ่งเน้นที่การเพิ่มความรู้และความตระหนักแก่ผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติ โดยมีการจัดทำกิจกรรมต่างๆ ให้กับแรงงานข้ามชาติมากกว่า 155,080 คน เพื่อให้ข้อมูลในเรื่องสุขภาพอนามัยและสิทธิของผู้ใช้แรงงาน รวมทั้งให้ข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับนโยบายการขึ้นทะเบียนแรงงานข้ามชาติอย่างสม่ำเสมอ ในขณะที่เดียวกันก็มีการส่งเสริมการดำเนินนโยบายที่เหมาะสม และลดการเลือกปฏิบัติ มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ผู้แทนนายจ้างและสื่อมวลชนมากกว่า 13,330 คน ได้รับการฝึกอบรมในประเด็นต่างๆ และนโยบายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิของแรงงานข้ามชาติ โดยผ่านกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฟ้ามิตร

การผลักดันด้านนโยบายของรัฐ

องค์กรภาคีปฏิบัติงานร่วมของโครงการฟ้ามิตรได้ทำการผลักดันด้านนโยบายเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านนโยบายทางการเมืองเพื่อสนับสนุน "บริการที่เป็นมิตรต่อแรงงานข้ามชาติ" ความสำเร็จด้านนโยบายที่เกิดขึ้น ได้แก่ การรวมผู้ใช้แรงงานข้ามชาติเข้าเป็นกลุ่มประชากรเป้าหมายหลักกลุ่มหนึ่งในแผนยุทธศาสตร์บูรณาการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์แห่งชาติ พ.ศ.2550-2554 และมีการร่าง "นโยบายสุขภาพแรงงานข้ามชาติ" ของกระทรวงสาธารณสุข

ในระดับปฏิบัติการ ได้เกิดการผลักดันด้านนโยบายอย่างต่อเนื่องและสำคัญยิ่งของโครงการฟ้ามิตรคือการที่ "พนักงานสาธารณสุขต่างด้าว" ได้รับการยอมรับว่าควรจดทะเบียนเป็นอาชีพที่เป็นทางการอย่างหนึ่ง ซึ่งโครงการฟ้ามิตรได้ทำงานอย่างต่อเนื่องเพื่อขอให้อาชีพนี้ได้รับการยอมรับจ้างงานอย่างถูกต้องเพื่อให้ "พนักงานสาธารณสุขต่างด้าว" เหล่านี้สามารถขึ้นทะเบียนได้อย่างถูกต้องกับกระทรวงแรงงาน เพื่อให้เป็นกลไกสำคัญต่อไปในการพัฒนา "บริการที่เป็นมิตรต่อแรงงานข้ามชาติ" โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับปัญหาโรคเอดส์ โครงการฟ้ามิตรยังประสบความสำเร็จในการผลักดันนโยบายเกี่ยวกับการรักษาด้วยยาต้านไวรัสแก่ผู้ใช้แรงงานข้ามชาติทุกคนที่ติดเชื้อเอชไอวีโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย โดยเป็นนโยบายซึ่งได้มีผลปฏิบัติในปลายปี 2550 และได้ใช้เงินทุนช่วยเหลือจากกองทุนโลก

แนวทางในอนาคต

แม้ว่าโครงการฟาร์มิตรจะประสบความสำเร็จในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อลดความเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวีในผู้ใช้แรงงานข้ามชาติ และการบุกเบิกงานในด้านการเข้าถึงบริการสาธารณสุขให้ดียิ่งขึ้น แต่ทว่ายังคงต้องใช้เวลาอันยาวนานกว่าที่แรงงานข้ามชาติจะได้รับความคุ้มครองในการรักษาพยาบาลอย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านนโยบายเป็นอย่างมากจึงจะสามารถให้แรงงานข้ามชาติอยู่ในระบบสาธารณสุข และอยู่ภายใต้ระบบประกันสังคมอื่นๆ

เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาเหล่านี้และประเด็นปัญหาอื่นๆที่เกี่ยวข้อง องค์การภาคีปฏิบัติงานของโครงการฟาร์มิตรจึงได้จัดทำโครงการในระยะที่สองขึ้นซึ่งจะเน้นหนักมากขึ้นในด้านการเปลี่ยนแปลงด้านระบบบริการและนโยบาย พร้อมกับการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและขยายการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

ตารางที่ /1 และ 2 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างข้อมูลพื้นฐานกับข้อมูลการประเมินโครงการขั้นสุดท้าย โดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล 2551

